

ОНОПРИЄНКООлександр Данилович
onopriyenkoo@ukr.netк.е.н., доцент,
Національний авіаційний
університет

УДК 338(477)"312"(045)

ПРИЩЕПАНаталія Петрівна
pryschepa0112@ukr.netк.е.н., доцент,
Національний авіаційний
університет**СУЧАСНА УКРАЇНЬСЬКА ЕКОНОМІКА: СТАН І
ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ****ОСТАПЕНКО**Тетяна Геннадіївна
ostapenco@ukr.netк.е.н., доцент,
Національний авіаційний
університет**CURRENT UKRAINIAN ECONOMY: STATE AND
PROBLEMS OF DEVELOPMENT****ГРАЩЕНКО**Ірина Семенівна
iryij@ukr.netк.е.н., доцент,
Національний авіаційний
університет

Стаття присвячена аналізу причин системної кризи економіки України. Обґрунтовані основні завдання відновлення економіки та забезпечення подальшого економічного зростання в сучасних умовах.

Стаття посвящена аналізу причин системного кризису економіки України. Обоснованы основные задачи восстановления экономики и обеспечения дальнейшего экономического роста в современных условиях.

The present article is devoted to the analysis of the causes of the Ukrainian economy systemic crisis. The article substantiates the tasks of economic recovery and ensuring further economic growth in modern conditions.

Ключові слова: національна економіка, захист прав власності, відновлення економіки, корупція, монополізм, надійність банківської системи, спрощення ведення бізнесу

Ключевые слова: национальная экономика, защита прав собственности, восстановление экономики, коррупция, монополизм, надежность банковской системы, упрощение ведения бизнеса

Keywords: national economy, property rights protection, economic recovery, corruption, monopolies, banking system reliability, business simplification

ВСТУП

Питанням сучасного стану української економіки в науковій літературі приділяється надзвичайно велика увага. Різні аспекти економічних проблем протягом багатьох років активно досліджували А. Гальчинський, В. Гець, В. Дементьев, Ю. Дроговоз, В. Дубровський, Ю. Єхануров, Е. Забарна, І. Кондаурова, Т. Качала, І. Малий, О. Пасхавер, О. Розенфельд, В. Смагін, В. Тарасевич, А. Чухно, П. Шеремета., В. Якубенко та багато інших вчених-економістів. Проте менше уваги приділяється комплексним дослідженням системних проблем національного господарства, які потребують подальшого дослідження.

МЕТА РОБОТИ

Автори поставили перед собою за мету проаналізувати системні причини перешкод на шляху сталого економічного розвитку України в сучасних умовах та позначити напрями їх усунення.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Інформаційною основою статті є офіційні статистичні дані, дослідження міжнародних і державних фінансово-кредитних інституцій та аналітичних центрів, наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, нормативно-правові акти.

У роботі використані такі загальнонаукові та спеціфічні методи дослідження як аналіз, синтез, абстра-

гування, узагальнення, методи системного аналізу, моделювання сценарію майбутнього, статистичні, аналітичні та експертні методи вимірювання даних.

РЕЗУЛЬТАТИ

Економіка України протягом останніх десятиліть характеризується вкрай негативними тенденціями: погіршенням показників, що характеризують рівень соціально-економічного розвитку країни; зниженням ефективності використання виробничого потенціалу; низьким рівнем інвестицій.

За роки незалежності суттєво скоротився реальний ВВП країни. Так, якщо у 1991 р. ВВП України за паритетом купівельної спроможності (ПКС) склав 460,1 млрд. дол. США, то у 2016 р. – лише 352,3 млрд. дол. [1]. При цьому реальне скорочення ВВП є набагато більшим оскільки купівельна спроможність навіть такої стабільної валюти як долар, за чверть століття суттєво знизилась.

Основні виробничі фонди переважної більшості українських підприємств практично вичерпали свій потенціал і потребують якнайшвидшого оновлення, а самі підприємства – розроблення нових стратегій розвитку.

Залежність від дешевої нафти й газу з Росії сприяла поглибленню корупції та неефективності, а також призводила до розвитку диспропорцій в економіці, які впливали не лише на енергетичний сектор, а й на

фінансову систему, бюджет і платіжний баланс.

Показовим є те, що, починаючи з 1992 р., рівень інвестування економіки постійно скорочувався, а рівень споживання відповідно збільшувався. У 2013 р. він перевищив 90 % ВВП, і продовжує збільшуватись, що означає подальше прискорене вимивання інвестиційних ресурсів, які й до цього знаходились на критично низькому рівні [2]. Про це, зокрема, свідчить той факт, що у 2017 р. прямі іноземні інвестиції в економіку України скоротились порівняно з 2013 р. в десять разів – з \$ 4,5 млрд. до \$ 70 млн. [3].

До цього часу українська економіка сьогодні перенасичена чинниками, які негативно впливають на стратегічний розвиток суб'єктів господарювання.

Постійні зміни у податковому законодавстві, адмініструванні податків не сприяють інвестуванню в реальний сектор економіки, оскільки серйозні інвестиції в економіку вкладаються на десятиліття і потребують стабільності.

До цього часу в Україні не визначена сучасна модель економічного розвитку, відсутні економічна стратегія та продумана економічна політика держави. Хибність дотримання на практиці так званої моделі «мосту між Сходом і Заходом» можна побачити, порівнюючи відповідні зміни у ВВП на душу населення України й Польщі з початку 1990-х рр. і до сьогодні. За даними МВФ, у 1992 р. як в Україні так і у Польщі, ВВП на душу населення за ПКС становив трохи більш як 6000 дол. США. В Польщі, яка обрала західну модель розвитку з відкритим ринком, ВВП на душу населення збільшився в 4 рази. На противагу цьому, в Україні ВВП на душу населення, досяг лише 8676 дол. США [4].

Протягом багатьох років банківський сектор балансував на межі колапсу. У 2014-2017 рр. під час чергової фінансово-економічної кризи було закрито майже 90 банків, частина з яких відмивала гроші або надавала кредити «пов'язаним особам».

Хоча найтяжчий етап економічної кризи 2014-2015 рр. залишився позаду Україна продовжує втрачати позиції у глобальному рейтингу конкурентоспроможності країн світу (The Global Competitiveness Index). Так, за опублікованим Всесвітнім економічним форумом індексом глобальної конкурентоспроможності 2017-2018 Україна посіла лише 81 місце із 137, втративши за останні п'ять років – 8 позицій [5]. При цьому, згідно з даними дослідження за останній рік, Україна погіршила свої позиції у 4 з 12 основних показників. Найбільше втрачено (мінус 13 пунктів) за складовою «Ефективність ринку праці». Це при тому, що за результатами минулорічних досліджень наша країна погіршила свої позиції за цим показником на 17 пунктів. Також Україна зазнала втрат за такими важливими показниками Індексу як інноваційна складова (мінус 9 пунктів), інфраструктурна складова ("мінус" 3 пункти) та за складовою, що характеризує вищу освіту та професійну підготовку ("мінус" 2 пункти) [5].

Найбільш характерними рисами сучасної української економіки є:

- тривала і глибока стагнація у переважній більшості галузей. Як наслідок, сьогодні обсяг ВВП не досяг навіть докризового (2008 р.) рівня;

- стабільно високий протягом останніх років рівень (понад 10 %) інфляції, яка у 2015 р. досягла навіть 49 %;

- перехід гривні із фази стійкої курсової нестабільності (за останні чотири роки її ціна знизилась порівняно з провідними валютами світу більше ніж втричі) у фазу стабільно високої волативності;

- нестабільність банківської системи. Особливе занепокоєння викликає 135 місце (із 137 країн) у показнику надійності банків [5];

- нерозвиненість фінансового ринку, в першу чергу ринку цінних паперів. За оцінкою Всесвітнього економічного форуму за цим показником Україна посідає 134 місце [5];

- вимивання внаслідок банкрутства у попередні роки половини банків необхідних для інвестування обігових коштів підприємств;

- низький рівень ефективності законодавства з питань корпоративного управління [6], що обумовлює блокування діяльності підприємств, можливість викривлення відомостей про акціонерів, розмивання капіталу внаслідок додаткових емісій акцій, блокування проведення зборів акціонерів тощо.

- несприятливе у цілому середовище для ведення бізнесу.

Основними чинниками, що заважають подальшому економічному розвитку України є корупція, ризики, пов'язані з безпекою для права власності, відсутність правосудного судочинства, інфляція, високі кредитні ставки, а, відповідно, ускладнений доступ бізнесу до кредитних ресурсів, високі податкові ставки, складність податкового законодавства, політична нестабільність, неефективна система державного управління, недостатня здатність суб'єктів господарювання до інновацій, незадовільна якість інфраструктури. Крім того, на стан української економіки негативно впливають злочинність, поганий стан здоров'я населення і малоосвічені робітники [5].

Найбільш негативно на розвиток бізнесу, на нашу думку, впливає корупція, яка як метастази пронизала не лише економіку, а й інші сфери життєдіяльності суспільства. Сьогодні в Україні кожна так звана силова структура (МВС, Генеральна прокуратура, Державна фіскальна служба, Державна прикордонна служба тощо) мають свій бізнес. Велика кількість посадовців зазначених структур фактично підпорядковують виконання своїх службових обов'язків власному збагаченню шляхом застосування різних форм тиску на малий і середній бізнес [7].

Відсутність (у переважній більшості) правосудного судочинства вкрай негативно впливає на забезпечення захисту прав власності, а відповідно й на інвестиційну та економічну діяльність господарюючих суб'єктів у цілому. За словами відомого болгарського економіста Красена Станчева порівняльні показники «зловживання впливом» і «судової незалежності» у судовій системі України знаходяться на рівні Мадагаскару і Зімбабве.

Функціональна невідповідність державних інституцій нагальним потребам соціально-економічного розвитку країни досягла критичного рівня. Особливо це стало очевидним в постмайданний період, коли загострилась боротьба між олігархічною корумпо-

ваною системою прийняття рішень і постіндустріальним громадянським суспільством. В умовах монополю-олігархічної економіки олігархічні фінансово-промислові групи потребують постійних преференцій у вигляді державних замовлень та використання державної власності (державних підприємств) у своїх цілях.

Водночас слід зазначити, що гнучка валютна та жорстка фіскальна політика, які з 2014 р. проводились Національним банком та Кабінетом міністрів України, забезпечили макроекономічну стабілізацію, що є основою для ведення бізнесу і створює передумови для економічного зростання в цілому. Певне пожвавлення економіки вже почалось. Але темпи її росту в попередні два роки і прогнози зростання у майбутньому (як у короткостроковому, так і в довгостроковому періодах), враховуючи десятиліття економічного занепаду, не відповідають ні очікуванням громадянського суспільства, ні потребам розвитку країни, ні потенційним можливостям розвитку української економіки.

У подальшому темпи і якість економічного зростання будуть визначатися подальшими реформами. Пріоритетними завданнями реформ, за оцінками провідних міжнародних фінансово-кредитних інституцій, аналітичних центрів, і переважної більшості експертів є пенсійна реформа, боротьба з корупцією, реформа управління державними підприємствами, земельна реформа.

Критично важливим є здійснення структурних реформ в економіці, включаючи, податкову реформу; системне проведення інституціональних реформ (зокрема, модернізація адміністративної та судової систем, реформа правоохоронних органів) та наближення інституційного середовища України до європейських вимог шляхом прискорення імплементації положень Угоди про асоціацію між Україною і Європейським Союзом; вдосконалення корпоративного управління стратегічними об'єктами, які залишаються у державній власності; суттєве покращення середовища для ведення бізнесу, його підтримка (особливо малого і середнього бізнесу) та створення привабливого інвестиційного клімату, що, в свою чергу, є нагальною потребою:

а) для того, щоб українські підприємства витримали конкурентний тиск після закінчення перехідного періоду поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі з ЄС;

б) для відновлення і швидкого зростання внутрішніх інвестицій та прискореного розвитку малого і середнього бізнесу;

в) для залучення міжнародних інвесторів, у першу чергу – інвесторів на монополізовані ринки, що створить конкуренцію олігархічним монополіям і дозволить поступово подолати монополізм в українській економіці. Яскравим прикладом створення конкурентного середовища у галузі авіаційних перевезень є імплементація Україною Угоди про «Відкрите небо».

Особливе значення в сучасних умовах для української економіки має проведення земельної реформи. За оцінками експертів британського аналітичного центру Chatham House земельна реформа зі створенням ринку землі, зокрема, продаж понад 10 млн. гек-

тарів державних земель сільськогосподарського призначення і реформування непродуктивного сільськогосподарського сектору у цілому може допомогти йому стати генератором довготривалого економічного зростання України[8].

ВИСНОВКИ

1. Основними причинами стагнації економіки України є: рудименти адміністративної системи управління економікою і як наслідок, функціональна невідповідність державних інституцій нагальним потребам економічного розвитку країни; високий рівень податків і складність податкового законодавства; нерозвиненість фінансового ринку; ненадійність банківської системи; монополізм; високий рівень інфляції; занепад дорожньої інфраструктури; недопустимо високий рівень корупції, олігархічна система прийняття рішень, непрозорість роботи правоохоронних органів, відсутність правосудного судочинства; низький рівень ефективності законодавства з питань корпоративного управління;

2. Відновлення і стале зростання української економіки потребує виконання тісно пов'язаних між собою завдань, ключовими серед яких є: забезпечення захисту прав інвесторів; проведення успішної реформи судової системи для здійснення правосудного судочинства та адміністративної реформи; подолання (обмеження) корупції; суттєве покращення середовища для ведення бізнесу і створення сприятливого інвестиційного клімату; демонополізація економіки; відновлення надійності банківської системи; проведення ефективної податкової реформи; подальша дерегуляція економічної діяльності.

Список використаних джерел

1. Економіка [Електронний ресурс]: Режим доступу: <https://ru.wikipedia.org/>
2. В. Юрчишин. Україна у пошуку ресурсів для виходу з інвестиційного провалля [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.razumkov.org.ua/.../1385648994_file.pdf.
3. Держкомстат України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zerkalov.org.ua/node/4955>.
4. Список «перемог» від Chatham House/Петр і Мазепа [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://petrimazepa.com/spisok_peremog_vid_chatham_house.
5. Рейтинг країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності 2017-2018. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://edclub.com.ua/analitika/pozyciya-ukrayiny-v-reytingu-krayin-svitu-za-indeksom-globalnoyi-konkurentospromozhnosti->
6. Т.Г. Щепіна. Проблеми формування сприятливого інвестиційного клімату в Україні // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури, 2014, – № 38. – с.109-114.
7. Онопрієнко О.Д. Проблеми і завдання відновлення української економіки // Національні економічні стратегії розвитку в глобальному середовищі: Міжнар. науково-практ. конф.: тези доп. – К., 2017. – С. 69-72.
8. [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://republic.in.ua/Chatham_House/The_Struggle_for_Ukraine.